

О.В. Ярошевська, к.е.н.

МЕТОДИ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ, ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкових відносин питанню платоспроможності суб'єктів господарської діяльності приділяється особлива увага.

Показником платоспроможності підприємства на визначену дату є відсутність прострочених боргів банку, бюджету, постачальникам, робітникам та службовцям. Оцінка платоспроможності здійснюється на основі характеристики ліквідності поточних активів.

Ліквідність – термін, який характеризує здатність окремих видів майнових цінностей швидко і без значних втрат своєї вартості перетворюватися на кошти.

Ліквідність підприємства – це його здатність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань, тобто це співвідношення величини його високоліквідних активів (кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості.

Ліквідність балансу – це рівень покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань.

С. Мошенський та О. Олійник стверджують, що «Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками платоспроможності та ліквідності» [1].

Ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань» [2].

© О.В. Ярошевська, 2014

С. Онисько та П. Марич визначили ліквідність підприємства як відношення вартості ліквідних активів до його заборгованості [3].

Отже, ліквідність підприємства полягає в тому, як швидко воно може продати свої активи, отримати кошти і погасити заборгованість перед постачальниками і банком щодо повернення кредитів, перед бюджетом та позабюджетними централізованими фондами із сплати податків та платежів, перед працівниками з виплати заробітної плати тощо.

Ліквідність підприємства оцінюється відношенням величини його високоліквідних активів, а саме чистої реалізованої вартості коштів та їх поточних фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, дебіторської заборгованості за рахунками та іншої поточної дебіторської заборгованості до короткострокової заборгованості.

Метою статті є аналіз методів оцінки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Ліквідність балансу визначається рівнем покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на кошти відповідає строку погашення зобов'язань. Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки за кожною групою активу і пасиву балансу.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяються на такі групи:

а) найбільш ліквідні активи (кошти та їх еквіваленти і поточні фінансові інвестиції) – мають дорівнювати кредиторській заборгованості (тобто найбільш терміновим зобов'язанням) або перевищувати її;

б) швидко реалізовані активи (дебіторська заборгованість та інші оборотні активи) – мають дорівнювати або перевищувати короткострокові пасиви;

в) повільно реалізовані активи (запаси) – мають дорівнювати або перевищувати довгострокові зобов'язання (кредити та інші зобов'язання);

г) важко реалізовані активи (нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фі-

нансові інвестиції та інші необоротні активи) – мають дорівнювати джерелам власних коштів або перевищувати їх.

Якщо на підприємстві виконуються перші три умови, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується й остання умова, оскільки це свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів, що забезпечують його фінансову стійкість. Невиконання однієї з перших трьох умов вказує на те, що фактична ліквідність балансу відрізняється від абсолютної.

Отже, аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні активів, які згруповані за ступенем їх ліквідності й розміщені у порядку зменшення ліквідності, із зобов'язаннями за пасивом, які згруповані за термінами їх погашення і розміщені в порядку зростання цих термінів [4].

Пасиви балансу відповідно до зростання строків погашення зобов'язань групуються так [5]:

негайні пасиви – це кредиторська заборгованість, розрахунки за дивідендами;

короткострокові пасиви – це короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані;

довгострокові пасиви – це довгострокові зобов'язання;

постійні пасиви – це власний капітал.

Баланс буде ліквідним, якщо задовольнити такі умови:

найбільш ліквідні активи перевищують негайні пасиви або дорівнюють їм;

активи, що швидко реалізуються, дорівнюють короткостроковим пасивам або більші за них;

активи, що реалізуються повільно, дорівнюють довгостроковим пасивам або більші за них;

активи, що важко реалізуються, менші за постійні пасиви.

На основі порівняння активів та пасивів підприємства визначається тип його ліквідності (див. таблицю).

Типи ліквідності підприємства

Абсолютно ліквідне	Ліквідне	Неліквідне	Відносно неліквідне	Абсолютно неліквідне
$A1 > П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$	АКП1
$A2 > П2$	$A2 > П2$	$A2 < П2$	$A2 < П2$	$A2 < П2$
$A3 > П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$	$A3 < П3$
$A4 < П4$	$A4 > П4$	$A4 > П4$	$A4 > П4$	$A4 > П4$

Аналіз ліквідності доповнюється оцінкою платоспроможності, яка характеризує здатність підприємства своєчасно і повністю виконати свої платіжні зобов'язання, які випливають із кредитних та інших операцій грошового характеру, що мають певні терміни сплати. Проте слід зазначити, що ліквідність підприємства зовсім не тотожна його платоспроможності. Так, коефіцієнти ліквідності можуть характеризувати фінансовий стан як задовільний, однак по суті ця оцінка буде помилковою, якщо в поточних активах значну питому вагу матимуть неліквідні активи і короткострокова дебіторська заборгованість.

Підприємство вважається платоспроможним, якщо його загальні активи перевищують поточні. Нездатність підприємства задовольнити вимоги кредиторів з оплати товарів, оплати платежів у бюджет, позабюджетні фонди, тощо у зв'язку з перевищенням зобов'язань над вартістю майна та інших активів характеризує його неплатоспроможність або неспроможність.

Підприємство визнається неплатоспроможним у разі виявлення незадовільної структури балансу.

Незадовільна структура балансу – це такий стан майна і зобов'язань боржника, коли не може бути забезпечене виконання зобов'язань перед кредиторами через недостатній рівень ліквідності майна [7].

Ознаками платоспроможності є:

наявність грошей у касі, на поточних рахунках;

відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Однак наявність тільки незначних залишків грошей на поточних рахунках не означає неплатоспроможності підприємства, бо кошти на поточні рахунки можуть надійти протягом кількох днів. Загалом можна сказати, що головне завдання фінансового менеджера підприємства полягає в тому, щоб на розрахунковому рахунку та в касі грошей було не менше (але й не більше), ніж потрібно для виконання поточних платежів, а решта їх має бути вкладена в матеріальні та інші ліквідні активи. Досягненню такого стану, крім усього іншого, сприяє грамотне складання платіжних календарів.

Наявність різних показників ліквідності пояснюється різними інтересами споживачів аналітичної інформації:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності є важливим для постачальників сировини і матеріалів;

- коефіцієнт швидкої ліквідності – для банків;

- коефіцієнт поточної ліквідності – для покупців і власників акцій та облігацій підприємства.

Залежно від того, якими платіжними коштами підприємство може погасити свої зобов'язання, розраховують кілька показників ліквідності [8]. Найважливішим показником ліквідності та платоспроможності підприємства є коефіцієнт покриття, що характеризує рівень покриття активами підприємства своїх зобов'язань. Коефіцієнт покриття (K_p) визначається відношенням усіх поточних активів підприємства до його поточних зобов'язань.

Якщо $K_p > 1$, то підприємство може своєчасно погасити свої зобов'язання, а якщо $K_p < 1$, то підприємство має неліквідний баланс. Отже, підприємство вважається платоспроможним, якщо його загальні активи перевищують поточні зобов'язання. У цьому разі у підприємства стійкий фінансовий стан і воно може своєчасно погасити свої зобов'язання.

За даним коефіцієнтом одержують загальну оцінку ліквідності активів. Він показує, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Логіка даного показника полягає в тому, що підприємство погашає короткострокові зобов'язання в основному за рахунок поточних активів, отже, якщо поточні активи переви-

щують за величиною поточні зобов'язання, то підприємство вважається ліквідним. Розмір перевищення задається коефіцієнтом покриття. Значення цього показника залежить і від галузі, і від виду діяльності. У західній обліково-аналітичній практиці наводиться критичне нижнє значення цього показника. Визнано, що поточні активи мають удвічі перевищувати короткострокові зобов'язання.

Для встановлення причин модифікації цього показника необхідно проаналізувати зміни у складі джерел коштів і їх розміщенні порівняно з початком року.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кш.л) за смисловим значенням аналогічний коефіцієнту покриття, тільки він обчислюється по вужчому колу поточних активів, коли з розрахунку виключена найменш ліквідна їх частина – виробничі запаси. Середнє значення коефіцієнта Кш.л = 0,5.

Виключаються матеріальні запаси не тільки через те, що вони менш ліквідні, а в основному через те, що кошти, які можна одержати у випадку вимушеної реалізації виробничих запасів, можуть бути істотно нижчими за затрати на їх закупку. В умовах ринкової економіки типовою є ситуація, коли при ліквідації підприємства одержують 40% і менше від облікової вартості запасів. «Розумним» коефіцієнтом швидкої ліквідності є співвідношення 1:1.

На практиці багато підприємств мають більш низький коефіцієнт швидкої ліквідності (наприклад, 0,5:1), тому для оцінки їх ліквідності необхідно проаналізувати тенденції зміни цього показника за певний період часу. Так, якщо зростання коефіцієнта швидкої ліквідності було пов'язане в основному зі зростанням невиправданої дебіторської заборгованості, то це свідчатиме про серйозні фінансові проблеми підприємства. У західній економічній літературі цей коефіцієнт називають коефіцієнтом миттєвої оцінки.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Каб.л) характеризується рівнем покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строку погашення зобов'язань. Визначається коефіцієнт абсолютної ліквідності як відношення суми коштів і короткострокових

фінансових вкладень до суми короткострокових (поточних) зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, що частина короткострокових позикових зобов'язань може бути за необхідності погашена негайно. Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності $Каб.л > 0,2$ достатнє, щоб підприємство своєчасно розрахувалось за своїми боргами з кредиторами. Зменшення цього коефіцієнта відображає зовнішню причину неплатоспроможності підприємства. Якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності $Каб.л < 0,2$, а коефіцієнт покриття $Кп < 0,5$, то підприємство вважається банкрутом і може підлягати ліквідації з продажем майна.

У практиці фактичні середні значення коефіцієнтів ліквідності дозволяють зробити висновки щодо можливості підприємства негайно погасити свої борги, бо малоімовірно, щоб усі кредитори підприємства водночас пред'являли йому свої торгові вимоги.

Ліквідність підприємств характеризує також показник маневреності власного капіталу (капіталу, що функціонує, – $Км$). Цей показник показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто характеризує ту частину власних обігових коштів, які перебувають у формі грошових коштів, що мають абсолютну ліквідність.

Нормативне значення показника $Км > 0,1$. Прийнятне орієнтовне значення показника встановлюється підприємством самостійно і залежить, наприклад, від того, наскільки високою є щоденна потреба підприємства у вільних грошових ресурсах.

Основними показниками, на базі яких можна визначити платоспроможність підприємства, є: коефіцієнт автономії (фінансової незалежності), коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт забезпеченості власними коштами, коефіцієнт фінансового левериджу.

Коефіцієнт автономії ($Ка$) – показник, який характеризує частку власних активів у загальній сумі всіх активів підприємства, розраховується діленням суми власного капіталу на вартість майна підприємства.

Мінімальне (нормативне) значення коефіцієнта автономії $K_a > 0,5$. Таке значення цього показника дає змогу припустити, що всі зобов'язання підприємства можуть бути покриті власними активами. Збільшення коефіцієнта автономії свідчить про більшу фінансову незалежність, підвищення гаранта погашення підприємством своїх зобов'язань. Отже, чим більше коефіцієнт автономії, тим краще фінансовий стан підприємства.

Коефіцієнт фінансової стабільності (Кф.с) – показник, який характеризується відношенням власних і позикових коштів підприємства, тобто він показує, скільки позикових коштів залучило підприємство в розрахунку на 1 гривню, вкладену в активи власних коштів.

Значення показника $K_{ф.с} > 1$ є нормативним. Перевищення власних коштів над позиковими свідчить про те, що підприємство має стійкий фінансовий стан і відносно незалежне від зовнішніх фінансових джерел.

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (Квл.к) – показник, який характеризує рівень забезпеченості підприємства власними джерелами формування оборотних активів, тобто показує, скільки власних джерел формування оборотних активів підприємства припадає на одиницю цих активів. Розраховується цей коефіцієнт за даними балансу підприємства за відповідний званий період в такому порядку: від підсумку за першим розділом пасиву балансу віднімається підсумок за першим розділом активу, і отримана різниця ділиться на суму підсумку другого розділу активу балансу, тобто розрахована фактична наявність власних джерел формування обігових коштів ділиться на фактичну вартість наявних обігових коштів.

Значення показника $K_{вл.к} > 0,1$ визначає достатній рівень забезпеченості підприємства власними коштами. Це свідчить про те, що наявні оборотні активи підприємства покриваються власними джерелами. Збільшення коефіцієнта забезпеченості означатиме, що у підприємства є надлишкові джерела формування оборотних активів, а його зниження свідчить про неста-

чу цих джерел. В обох випадках фінансовий стан підприємства буде нестійким.

Коефіцієнт фінансового левериджу (Кф.л) характеризується відношенням довгострокових зобов'язань і джерел власних коштів підприємства, тобто показує, скільки довгострокових зобов'язань припадає на одиницю джерел власних коштів. Нормативне значення показника: $\text{Кф.л} < 1$. У цьому разі фінансовий стан підприємства відносно нормальний.

Підвищення рівня платоспроможності підприємства залежить від поліпшення результату його виробничої і комерційної діяльності. Разом з цим надійний фінансовий стан, а отже, його ліквідність та платоспроможність залежать також від раціональної організації використання фінансових ресурсів. Тому в умовах ринкової економіки доцільно здійснювати не тільки оцінку активів і пасивів балансу, а також і поглиблений щоденний аналіз стану та використання господарських засобів. Інформаційною базою для такого аналізу є дані управлінського обліку.

Для встановлення платоспроможності підприємства перш за все вивчається структура балансу [9]. Вона може бути визнана незадовільною, а підприємство неплатоспроможним, якщо:

а) загальний коефіцієнт ліквідності на кінець звітного періоду має значення нижче нормативного (1,5);

б) коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами на кінець звітного періоду має значення нижче нормативного (0,3).

Загальний коефіцієнт ліквідності розраховується за формулою

$$\text{Кл} = (\text{ПА} - \text{Р}) / (\text{ПП} - \text{Д}), \quad (1)$$

де ПА – поточні активи;

Р – витрати майбутніх періодів;

ПП – поточні пасиви;

Д – доходи майбутніх періодів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами розраховується за формулою

$$K_3 = (ПА - ПП) / ПА. \quad (2)$$

У кожного підприємства для забезпечення нормального процесу виробництва має бути відповідна кількість оборотних активів. Розмір цих активів на певному підприємстві пов'язаний як з обсягом виробництва, так і зі швидкістю їх обороту. Розширення обсягів виробництва потребує збільшення обігових коштів. Прискорення ж оборотності оборотних активів, навпаки, призводить до зменшення їх кількості, необхідної для забезпечення нормального процесу виробництва. В останньому випадку підвищується ефективність використання оборотних активів, які вкладаються у виробництво. Тому аналіз забезпеченості підприємства обіговими коштами й ефективності їх використання має суттєве значення для оцінки фінансового стану підприємства.

Забезпеченість підприємства власними оборотними активами визначається порівнянням їх фактичної наявності, що визначається за балансом на відповідну звітну дату, зі встановленим нормативом (плановою потребою). При перевищенні фактичної наявності над встановленим нормативом у підприємства створюється надлишок власних оборотних активів, а при перевищенні встановлених нормативів над фактичною наявністю оборотних активів, навпаки, утворюється їх нестача. Наявність як надлишку, так і нестачі оборотних активів негативно впливає на фінансову діяльність підприємства, його фінансовий стан. Тому чітка організація оборотних активів, дотримання відповідності фактичної їх наявності встановленому нормативу сприяють стабілізації фінансового стану підприємства.

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану будь-якого підприємства є його фінансова стійкість. Вона пов'язана із ступенем залежності від кредиторів й інвесторів та характеризується співвідношенням власних і позикових коштів, тобто під фінансовою стійкістю підприємства розуміють забезпечення запасів і витрат джерелами коштів для їх формування.

Фінансова стійкість підприємства – це таке його становище, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів. Визначається фінансова стійкість відношенням вартості матеріальних оборотних активів (запасів та витрат) до величини власних та позикових джерел коштів для їх формування [10; с. 283].

Отже, фінансова стійкість – це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) є достатнім для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним.

Фінансова стійкість передбачає здатність підприємства зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками. Вона може розглядатися як результативна категорія, що характеризує рівень стійкості роботи підприємства, його здатність забезпечити стабільні техніко-економічні показники й ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому оточенні та внутрішньому середовищі. Рівень фінансової стійкості впливає і на можливість підприємства. Визначення меж фінансової стійкості належить до найбільш важливих економічних проблем, тому що недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства й відсутності засобів для розвитку виробництва, а надлишкова перешкоджатиме розвитку, формуючи на підприємстві зайві запаси і резерви.

Фінансова стійкість має характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який відповідає вимогам ринку, а їх розподіл і використання мають забезпечувати розвиток підприємства на основі зростання прибутку й капіталу при збереженні платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Зміна ж стану ресурсів у фінансово стійкого підприємства не повинна призвести до зміни обраної ним стратегії.

Із ефективністю виробничо-господарської діяльності підприємства пов'язана його фінансова стійкість. Однак необхідно зазначити, що стійкість того чи іншого підприємства не завжди є наслідком недостатньої ефективності його діяльності.

У хиткому стані може опинитися й ефективно функціонуюче підприємство. Криза може бути результатом недостатньо високого рівня менеджменту, прояву впливу будь-яких несприятливих факторів (наприклад, неплатоспроможність замовника). Внутрішня стійкість підприємства відображає такий стан його трудового потенціалу, матеріально-речової та вартісної (грошової) структур виробництва і таку його динаміку, при якій забезпечуються стабільно високі натурально-речові й фінансові результати функціонування підприємства. Основу досягнення внутрішньої стійкості підприємства становить своєчасне і гнучке управління внутрішніми та зовнішніми факторами його діяльності.

У свою чергу, зовнішню відносно суб'єкта господарювання стійкість слід визначати на основі стабільності економічного середовища, в рамках якого здійснюються його операції. Вона досягається відповідним макроекономічним регулюванням ринкової економіки.

Можливе й виділення так званої спадкової стійкості, яка визначається наявністю певного запасу міцності, досягнутого підприємством за період його попередньої діяльності, і яка захищає від впливу несприятливих дестабілізуючих факторів.

Загальна стійкість підприємства може бути забезпечена лише за умови стабільної реалізації (звичайно, своєчасної оплати за поставлену продукцію, надані послуги, виконані роботи) й одержання виручки, достатньої за обсягом, щоб виконати свої зобов'язання перед бюджетом, розрахуватися з поставальниками, кредиторами, працівниками тощо. Іншими словами, загальна стійкість підприємства передбачає насамперед такий рух його грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення доходів над витратами. Саме така ситуація виражає зміст фінансової стійкості, яка є головним компонентом (умовою) загальної стійкості підприємства.

Фінансова стійкість відображає такий стан його фінансових ресурсів і такий ступінь їх використання, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими засобами, здатне забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, а також затрати на його розширення й оновлення.

Значний практичний інтерес становлять кількісні характеристики фінансової стійкості підприємства, тобто питання – при яких саме показниках фінансовий стан підприємства можна вважати стійким. Фінансовий стан підприємства можна вважати стійким, якщо власні оборотні засоби покривають не менш як 50% фінансових ресурсів, необхідних для здійснення господарської діяльності, ефективно й цілеспрямовано використовуються фінансові ресурси, дотримується фінансова, кредитна і розрахункова дисципліна.

У підприємства, що має низький рівень фінансової стійкості, спостерігається спад ділової активності, рентабельності й віддачі наявних активів. Збитковість фінансово-господарської діяльності свідчить про те, що підприємство перебуває під загрозою банкрутства. Однак це не означає, що будь-яке збиткове підприємство негайно збанкрутує. Збитковість може бути тимчасовою, і не виключено, що керівництво та менеджери підприємства знайдуть ефективні рішення й виведуть підприємство з фінансової кризи. Проте і наявність високої фінансової стійкості не гарантує захисту від банкрутства.

Отже, фінансова стійкість – це комплексне поняття, яке перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів. Тому її слід визначити як такий стан фінансових ресурсів підприємства, результативності їх розміщення та використання, при якому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів, при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності.

Для характеристики фінансової стійкості підприємства використовується система абсолютних і відносних показників.

Найбільш узагальнюючими абсолютними показниками фінансової стійкості є відповідність або невідповідність (надлишок або нестача) джерел коштів для формування запасів і витрат, тобто різниця між сумою джерел коштів і сумою запасів та витрат.

За рівнем покриття різних видів джерел суми запасів і витрат розрізняють такі види фінансової стійкості підприємства:

абсолютна стійкість фінансового стану – коли власні джерела формування оборотних активів покривають запаси і витрати. При цьому наявність власних джерел формування оборотних активів визначається за балансом підприємства як різниця між сумою джерел власних і прирівняних до них коштів і вартістю основних фондів та інших необоротних активів;

нормальний стійкий фінансовий стан – коли запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів і довгостроковими позиченими джерелами;

нестійкий фінансовий стан – коли запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів і позик;

кризовий фінансовий стан – коли запаси і витрати не покриваються всіма видами можливих джерел їх забезпечення (власних, позикових та ін.), підприємство перебуває на межі банкрутства.

Важливого значення для функціонування підприємств в умовах ринкової економіки набуває їх фінансова незалежність від зовнішніх позикових джерел. Запас джерел власних коштів означає запас фінансової стійкості підприємства за умови, що його власні кошти перевищують позикові.

Стійкість фінансового стану підприємства оцінюється щодо власних і позикових коштів, за темпами накопичення власних коштів у результаті поточної фінансової діяльності, достатнім забезпеченням матеріальних оборотних активів власними джерелами.

Фінансова стійкість підприємства характеризується системою фінансових коефіцієнтів, які розраховуються як відношення абсолютних показників активу і пасиву балансу. Порівняння цих коефіцієнтів з базисними величинами (середньогалузевими, показниками фінансово стійкіших підприємств, оптимально розрахованими) дає можливість встановити фінансову стійкість аналізованого підприємства.

Основними показниками, які характеризують фінансову стійкість підприємства, його незалежність від позикових коштів, є коефіцієнти: автономії, забезпеченості власними кошта-

ми, фінансової залежності, відношення позикових і власних коштів, маневреності робочого та власного капіталу.

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) характеризує ринкову стійкість підприємства. Він характеризується відношенням власних джерел до валюти балансу. Теоретичне значення коефіцієнта автономії має становити не менше 0,5. Збільшення показника свідчить про зростання фінансової незалежності та підвищення підприємством гарантії погашення своїх зобов'язань.

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами характеризує рівень забезпечення підприємства власними коштами і розраховується як відношення суми фактичної наявності джерел власних і притриманих до них коштів (за винятком сум заборгованостей за розрахунками з учасниками, доходів майбутніх періодів, резерву майбутніх витрат і платежів, реструктуризованого боргу) до суми наявних оборотних активів підприємства. Фінансовий стан підприємства вважається нормальним, якщо коефіцієнт забезпеченості власними коштами більше за 1.

Для визначення частки активів, що належать до власного капіталу, розраховується коефіцієнт фінансової залежності. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. Якщо його значення наближається до 1 (або 100%), то це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство.

Важливим показником, який характеризує фінансову стійкість підприємства, є коефіцієнт маневреності власних коштів. Він показує, скільки довгострокових позикових коштів використано для фінансування активів підприємства разом із власними коштами. Чим менше позикових коштів залучає підприємство для здійснення своєї статутної діяльності, тим вище його фінансова стійкість. Цей коефіцієнт показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні кошти, а яка частина капіталізована. Значення даного показника може змінюватися залежно від структури капіталу і галузевої приналежності підприємства (норматив – 0,4-0,6).

Щоб визначити фінансову стійкість підприємства, можна додатково розраховувати показники: концентрації залученого капіталу, фінансування, довгострокового залучення позикових коштів, забезпеченості запасів, забезпеченості оборотних засобів, короткострокової заборгованості.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу показує частку залучених коштів у формуванні активів. Оптимальне значення коефіцієнта концентрації залученого капіталу $< 0,5$.

Коефіцієнт фінансування показує, скільки власних коштів підприємства припадає на одну гривню позикових. Нормативне значення коефіцієнта фінансування > 1 .

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості запасів показує, яка частка матеріальних обігових засобів фінансується за рахунок власного обігового капіталу, має оптимальне значення $> 0,8$.

Коефіцієнт забезпеченості обігових коштів показує, яка частка власних коштів підприємства вкладена в обіговий капітал. Оптимальне значення коефіцієнта забезпеченості обігових засобів $> 0,5$.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості виражає частку поточних зобов'язань підприємства в загальній сумі зобов'язань.

Висновки. 1. Професійне управління фінансами потребує глибокого аналізу, що дозволяє найбільш точно оцінити невідомість ситуації за допомогою сучасних кількісних методів дослідження. У зв'язку з цим істотно зростає пріоритет і роль аналізу фінансового стану, основним змістом якого є комплексне системне вивчення фінансового стану підприємства і факторів його формування з метою оцінки ступеня фінансових ризиків і прогнозування рівня прибутковості капіталу.

2. Ліквідність підприємства полягає в тому, як швидко воно може продати свої активи, отримати кошти і погасити заборгованість перед постачальниками та банком щодо повернення кредитів, перед бюджетом та позабюджетними централізованими фондами із сплати податків та платежів, перед працівниками з виплати заробітної плати тощо.

3. Підприємство вважається платоспроможним, якщо його загальні активи перевищують поточні. Нездатність підприємства задовольнити вимоги кредиторів з оплати товарів сплати платежів у бюджет, позабюджетні фонди тощо, а також перевищення зобов'язань над вартістю майна та інших активів характеризує його неплатоспроможність або неспроможність.

4. Підвищення рівня платоспроможності підприємства залежить від поліпшення результатів його виробничої і комерційної діяльності. Разом з тим надійний фінансовий стан, а отже, його ліквідність та платоспроможність залежить від раціональної організації використаних фінансових ресурсів. Тому в умовах ринкової економіки доцільно здійснювати не тільки аналіз активів і пасивів балансу, а також і поглиблений аналіз стану та використання господарських засобів. Інформаційною базою для такого аналізу є дані управлінського обліку.

5. Фінансова стійкість підприємства відображає такий стан його фінансових ресурсів і такий ступінь їх використання, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими засобами, здатне забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, а також затрати на його розширення й оновлення.

Література

1. Мошинський С.З. Економічний аналіз: підручник для студентів ВНЗ / С.З. Мошинський, О.В. Олійник [за ред. Ф.Ф. Бутинця]. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.

2. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств / О.С. Філімоненков. – К.: МАУП, 2004. – 328 с.

3. Онисько С.М. Фінанси підприємств: підручник для студентів ВНЗ / С.М. Онисько, П.М. Марич. – Львів: Магнолія плюс, 2006. – 367 с.

4. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства / О.М. Бандурка, М.Я. Коробов, П.Е Орлів. – К.: Либідь, 2003. – 335 с.

5. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємств: навч. посібник / Г.М. Тарасюк, Я.І. Шваб. – К.: Каравела, 2003. – 364 с.

6. Москаленко В.П. Развитие финансово экономического механизма на предприятии: курс лекций/ В.П. Москаленко. – Сумы: ИПП «Мрия»-ЛТА, 2003. – 106 с.

7. Загородній А.Г. Фінансовий словник: 3-тє вид./ А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К.: Знання, 2000. – 261 с.

8. Болюк М.А. Економічний аналіз / М.А. Болюк, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов. – К.: КНЕУ, 2003. – 540 с.

9. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – Мн.: Экономическая перспектива, 1997. – 498 с.

Надійшла до редакції 02.12.2014 р.

Я.С. Брюховецкий

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТО- СПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Экономически развитые страны Европы и мира достигли высокого уровня производства, качества жизни населения благодаря кардинальному изменению подхода к приоритетам передовых технологий, прогрессивным структурам экономики, переоценке роли капитала вообще и его составляющих. Производство основано преимущественно на использовании технологий IV-V укладов, активно внедряются технологии VI уклада. В структуре капитала на первое место выдвигается человеческий капитал, интеллектуальный капитал. Оплата рабочей силы рассматривается не как издержки производства, а как инвестиции в формирование и развитие человеческого и прежде всего интеллектуального капитала. Профессиональная подготовка работников предприятий и организаций производится на опережение, т.е. освоению новой техники, технологий, товаров предшествует подготовка специалистов, профессионалов, которые будут осваивать эти новшества.

© Я.С. Брюховецкий, 2014